

ombudsman
veřejný ochránce práv

Ústavní soud ČR
Joštova 8
660 83 Brno

Sp. zn. II. ÚS 2344/18

Naše sp. zn.: 18/2018/SZD/KI
Naše č. j.: KVOP-34014/2017

Stěžovatel: **paní A.**
 pan B.
 oba bytem xxx

zastoupeni Zuzanou Candigliotou, advokátkou
sídlem Burešova 6, Brno

Účastníci řízení: **Krajský soud v Brně**

Vedlejší účastníci: **Okresní soud Brno-venkov**

nezl. Adéla
bytem yyy

zastoupena kolizní opatrovnící
Mgr. Annou Šabatovou, Ph.D., veřejnou ochránkyní práv

paní D. Š.
pan E. Š.
oba bytem zzz

paní F.
bytem aaa

**Ústavní stížnost proti rozsudku Krajského soudu v Brně, ze dne 11. dubna 2018,
č. j. 16 Co 13/2018-597**

Vyjádření veřejné ochránkyně práv - kolizní opatrovnice nezl. Adély

Systémem datových schránek

I. Úvod

Na základě usnesení Ústavního soudu ze dne 18. července 2018 jsem byla ustanovena kolizní opatrovnící nezletilé Adély v řízení o ústavní stížnosti. Ústavní stížností je napaden rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 4. 2018, č. j. 16 Co 13/2018-597, který potvrdil rozsudek Okresního soudu Brno-venkov ze dne 17. 10. 2017, č. j. P 141/2016-483, jímž byla vedlejší účastnice, nezletilá Adéla, svěřena do společné pěstounské péče manželů D. Š. a E. Š.; dosavadní pěstounská péče na přechodnou dobu byla zrušena; a byl zamítnut návrh stěžovatelů na svěřením nezletilé do jejich péče.

V rámci nahlížení do spisu u Ústavního soudu jsem se seznámila mimo jiné se spisovou dokumentací Městského úřadu Kuřim, který vykonává sociálně-právní ochranu nezl. Adély. Komunikovala jsem rovněž s Městským úřadem Židlochovice, který je orgánem sociálně-právní ochrany v místě bydliště pěstounů manželů Š., abych zjistila bližší informace k četnosti a průběhu kontaktu Adély s rodiči poté, co byla předána do péče pěstounů manželů Š. V rámci výkonu kolizního opatrovnictví jsem rovněž realizovala návštěvu Adély za účasti pěstounky paní D. Š., s níž jsem hovořila o tom, jak Adéla prospívá, o jejím kontaktu s rodiči, a mohla jsem zároveň pozorovat jejich vzájemnou interakci. Navštívila jsem také stěžovatele, rodiče Adély - paní A. a pana B. - v jejich bydlišti. Hovořila jsem s nimi o vývoji jejich situace, a zejména o aktuálních okolnostech. Dále jsem telefonicky komunikovala s pěstounkou na přechodnou dobu, paní F. Na základě těchto kroků jsem dospěla k následujícím zjištěním a závěrům.

II. Zjištění a závěry kolizní opatrovnice

Vztah mezi nezletilou Adélou a jejími rodiči, uskutečňování kontaktů a vývoj situace rodičů

V následující části svého vyjádření shrnuji informace týkající se zlepšování a postupné stabilizace poměrů rodičů Adély (řešení problému alkoholové závislosti matky), které jsou dle mého názoru stěžejní pro posouzení věci z mé pozice kolizní opatrovnice nezletilé Adély.

Rodiče dlouhodobě spolupracují s řadou odborníků. Po dobu dvou let spolupracovali s organizací Triáda - Poradenské centrum, z. ú., s frekvencí setkávání 1x týdně, která se k jejich spolupráci za poslední rok vyjádřila velmi kladně, jak dokládá poslední zpráva Mgr. Evy Valentové ze dne 15. 3. 2018¹. Z organizačních důvodů na straně Triády, která již nadále počítá se spoluprací pouze s rodinami, jejichž děti jsou v pěstounské péči, přičemž

1 Cituji ze zprávy: „Rodiče, hlavně matka, přistupují ke spolupráci odpovědně, jsou spolehliví v dodržování termínů stanovených schůzek ... má zdravou sebereflexi problému se závislostí na alkoholu. ... Za období od podzimu 2017 jsem zaznamenala oproti předchozí spolupráci změnu v přístupu k plnění naplánovaných úkolů – zatímco dříve se klienti pohybovali více méně v teoretické rovině, nyní jsou schopni stanovené cíle plně realizovat. O tom svědčí fakt, že klientka má stabilní, dobře finančně ohodnocenou práci, ve které uplatní své vysokoškolské vzdělání.“

V závěru zprávy uvádí: „Ačkoli klienti během dvouleté spolupráce s naší organizací prošli různými fázemi – od relapsu několikátýdenního charakteru až po téměř roční abstinenci, vždy bylo pro ně hlavním tématem jejich dítě – živě se o ně zajímali a vždy usilovali o udržení a upevnění vztahu s ním v podobě častých kontaktů. Snaží se stabilizovat svoji situaci natolik, aby se Adéla mohla vrátit zpět do jejich péče.“

Triáda je zároveň doprovázející organizací pěstounů, začínají rodiče nově spolupracovat se střediskem SOS Kompas Brno poskytujícím preventivní péči terénních sociálních pracovníků rodinám ohroženým odebráním dítěte². Rodiče dále mimo jiné podstoupili i párovou terapii. Dlouhodobě spolupracují s odborníky za účelem stabilizace onemocnění matky alkoholismem. Dříve spolupracovali s A kluby (1x za 3 týdny), z důvodu jejich zrušení navázali spolupráci se Společností Podané ruce, o. p. s.³, kam matka dochází na individuální psychoterapii se zakázkou podpory v abstinenci (1x týdně). Matka také dlouhodobě dochází k odborníkům z oblasti psychiatrie (dříve MUDr. Olga Hromková, MUDr. Marta Ondrušová) a aktuálně k psychiatrovi a adiktologovi MUDr. Ivanovi Weinbergerovi (1x za 3 týdny až 1x týdně, dle potřeby). Rodiče se sami z důvodu průkaznosti nechávají na vlastní náklady testovat na přítomnost alkoholu za účasti lékaře (pozn.: pravidelně si sami přinášejí k lékaři altest; lékař totiž odmítl testy provádět, když nejsou nařízené soudem). Jak jsem rovněž mohla sama ověřit, rodiče mají zajištěno díky výdělkovým možnostem matky nové, velice pěkné bydlení, kde je i samostatný dětský pokoj.

Další zcela zásadní skutečností je, že se paní A. bez problémů plně zapojila do pracovního procesu. V rámci své vysokoškolské aproby je učitelkou na základní škole s velmi pozitivním hodnocením. Aktuálně přechází ze Základní školy K., kde v rámci zástupu za mateřskou dovolenou vyučovala 3. třídu, do jiné základní školy, kde bude od nového školního roku vyučovat 1. třídu. Co se týče posledního relapsu v lednu 2018, jednalo se v porovnání s minulostí již jen o jednodenní záležitost, kdy matka projevila náhled na situaci a sama se po vystřízlivění nechala dobrovolně hospitalizovat v Psychiatrické léčebně L. I v řešení závislosti zde lze tedy dle mého názoru spatřovat velmi výrazný posun na straně matky spočívající jednak v délce trvání relapsu, jednak v náhledu matky na situaci a její vlastní iniciativě spočívající v přijetí preventivních opatření bránících pokračování relapsu⁴.

Jako další velmi významný faktor spatřuji, že pan B. partnerku zcela podporuje v abstinenci, byť sám závislost na alkoholu nemá. Rozhodl se dokonce nechodit na pivo a striktně se podííl na dodržování pravidla, že v domácnosti nesmí být alkohol. Chce být s partnerkou solidární. Další významnou skutečností je pak z mého pohledu i to, že otec je schopen zajistit péči dočasně i sám.

Ve světle výše uvedeného si dovoluji na tomto místě podotknout, že vskutku **nerozumím výhradám OSPOD, že rodiče údajně nedostatečně prokazují, že účinně řeší svoji situaci**, zejména své problémy s alkoholem. Není mi zřejmé, jakými dalšími způsoby, kromě veškerých výše uvedených snah a dlouhodobé práce na sobě a svých poměrech, by měli rodiče prokázat, že svoji situaci patřičně a účinně řeší.

2 <https://www.sos-vesnický.cz/co-delame/>

3 Viz zpráva Mgr. Zuzany Kohlové ze dne 28. 3. 2018, která závěrem uvedla: „Spolupráci hodnotím jako dobrou, ovšem s obdobími výpadku spojenými s relapsem.“

4 Ze zprávy Mgr. Evy Valentové ze dne 15. 3. 2018: „Omezení kontaktů, které vyšlo ze společné schůzky na OSPOD v prosinci 2017, rodiče velmi těžce nesou – bylo pro ně velice těžké přijmout, že Adélu mohou vidět pouze jednou za 14 dní. ... není jim srozumitelné, že rozmělnění kontaktů s rodiči, se kterými má dítě velmi pevný a pěkný vztah, má být v jeho zájmu. V lednu, v době pracovní neschopnosti, klientka tuto situaci neunesla a proběhl u ní krátkodobý relaps. Podle jejích slov si však záhy uvědomila, že to je, cituji: „ta největší hloupost, začít znovu pít“ a po vystřízlivění se nechala hospitalizovat v Psychiatrické léčebně v Černovicích, kde podstoupila několikadenní léčbu. Od té doby oba rodiče dle svých slov opět abstinují. Z jejich chování usuzuji, že tomu tak opravdu je.“

Dalším stěžejním bodem mého zájmu, jakožto kolizní opatrovnice Adély, je posouzení realizace kontaktů Adély s jejími rodiči. Před a dále i po předání Adély do péče pěstounů manželů Š. zainteresované orgány státní správy doporučovaly a doporučují postupné snižování kontaktu rodičů s dcerou. Po převzetí Adély do péče pěstounky na přechodnou dobu (od dubna 2017) byl kontakt rodičů s Adélou pravidelný a častý (2x týdně), pěstounka na přechodnou dobu rovněž postupem času umožnila i víkendové pobyty Adély u rodičů s tím, že s nimi byla v takovém případě několikrát denně v telefonickém kontaktu (3-4x, i více). Četnost kontaktů rodičů s Adélou v pěstounské péči na přechodnou dobu přitom pokládám za správnou, neboť mezi rodiči a Adélou je silná citová vazba a rodiče si upravují své poměry a spolupracují s řadou odborníků s cílem převzetí Adély do své péče. **Pokládám proto za zcela nevhodné, nesprávné, a nadto i neoprávněné, že se změnou pěstounské péče z přechodné na dlouhodobou došlo k zásadnímu omezení práva dítěte na kontakt s rodiči.** Pro dobu navykání Adély na dlouhodobé pěstouny zainteresované orgány státní správy navíc neoprávněně doporučily snížit intenzitu jejího kontaktu s rodiči tak, že probíhal pouze 1x za 14 dní.

Aktuálně po předání Adély do péče dlouhodobých pěstounů se pak opět na základě doporučení orgánů státní správy stýká s rodiči pouze 1x za 3 týdny na dobu cca 2 hodin, a to za faktické asistence Městského úřadu Židlochovice a doprovázející organizace pěstounů Spolek Pěstoun, byť jim **vzájemný kontakt nebyl soudním rozhodnutím nikterak omezen.** Po předání do dlouhodobé pěstounské péče se tedy Adéla s rodiči, tzn. za poslední dva měsíce, setkala pouze 3x, z toho 2x na půdě Městského úřadu Židlochovice a 1x na venkovním hřišti v Židlochovicích. Psycholožka doprovázející organizace dlouhodobých pěstounů Spolek Pěstoun, Mgr. Jitka Doleží, pak ve své poslední zprávě z asistence u styku ze dne 18. 7. 2018 doporučila navíc další omezení styku, a to maximálně pouze 1x měsíčně na dvě hodiny v neutrálním prostředí za přítomnosti pěstounky, aniž pro to byly věcné důvody. Podotýkám, že **kontakt dítěte s rodiči může omezit výhradně soud, je-li to nezbytné v zájmu dítěte.** Navíc skutečnost, že si měla Adéla vytvořit vztah k dlouhodobým pěstounům, není a nemůže být důvodem omezování kontaktů s jejími rodiči.

Ve své praxi se často setkávám s tím, že realizace práva na styk dětí s biologickou rodinou bývá zdrojem nepochopení a konfliktů. Při jeho uplatňování se střetávají protichůdné postoje rodičů, pěstounů, doprovázejících organizací pěstounů i nevládních organizací pomáhajících rodičům a rovněž zainteresovaných orgánů státní správy, jak lze ostatně pozorovat i v tomto případě. Má-li být pěstounská péče k všestrannému prospěchu dítěte, nestačí jen zajistit mu péči v náhradní rodině, ale také naplnit práva, která souvisejí s jeho biologickou rodinou.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod⁵ v čl. 8 zaručuje právo každého na respektování jeho rodinného života. Úmluva o právech dítěte⁶ a rovněž Úmluva o styku s dětmi⁷ garantují dětem a jejich rodičům právo navázat a udržovat vzájemný a pravidelný styk. Omezit nebo vyloučit tento styk lze pouze v případě, je-li to nezbytné

5 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

6 Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

7 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.

v nejlepším zájmu dítěte. Až za situace, není-li v nejlepším zájmu dítěte udržovat styk s rodičem bez asistence, lze uvažovat o možnosti osobního styku za přítomnosti třetích osob, organizace či orgánu státní správy. Na úrovni vnitrostátního práva zaručuje **Listina základních práv a svobod⁸ každému právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Rovněž občanský zákoník přiznává rodičům, jejichž dítě je svěřeno do pěstounské péče, právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat⁹. Pěstounům ukládá povinnost nejen styk rodičů s dítětem umožnit, ale rovněž udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči a dalšími osobami.¹⁰ Tomu odpovídá povinnost, kterou pěstounům ukládá zákon o sociálně-právní ochraně dětí¹¹, aby v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovali, rozvíjeli a prohlubovali sounáležitost dítěte s osobami blízkými, zejména s rodiči, a umožnili styk rodičů s dítětem v pěstounské péči.¹²**

K tomu, proč je v zájmu dětí, které vyrůstají v pěstounské péči, zachovávat a rozvíjet vztahy se svými rodiči (krom toho, že se jedná o jejich právem chráněný zájem), pak dodávám, že vycházím i z názoru psychologů. Děti mají mimo jiné prostřednictvím kontaktu se svými příbuznými šanci poznat svoji minulost, lépe se zorientovat ve svém životě a vytvořit si reálný obraz o rodičích. Rovněž tak pěstouni mohou při zachování vztahových vazeb dítěte k biologické rodině lépe porozumět přijatému dítěti.¹³ Právo pěstounů na pomoc s realizací styku ze strany doprovázející organizace neznamená, že není jiná možnost kontaktu, než za jejich asistence. Pěstoun se může úspěšně dohodnout s rodičem na kontaktech sám.¹⁴ Doprovázející organizace není nadřízená osoba pěstounů či rodičů, má se přizpůsobit tomu, co si dohodne pěstoun s rodiči.

V daném případě tedy zjevně existuje silná vazba dítěte s rodiči a zároveň eminentní zájem, a především prokazatelná snaha rodičů o převzetí dcery zpět do své péče, provázená výrazným zlepšováním rodinných poměrů a spoluprací s několika odborníky. Pokládám tedy výše zmíněná doporučení ze strany zainteresovaných orgánů státní správy, směřující ke snižování kontaktu rodičů s dcerou, za zcela nevhodná, nemající ani oporu v zákoně, a zasahující do základních práv a svobod nezletilé Adély i jejích rodičů, které jim garantuje vnitrostátní právní řád i mezinárodní úmluvy, jimiž je Česká republika vázána.

8 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

9 Ustanovení § 960 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

10 Více viz ustanovení § 967 občanského zákoníku.

11 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

12 Ustanovení § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

13 K tomu viz např. Mgr. Milky Hortová: Asistovaný kontakt z pohledu psychologa, Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2/2013, s. 10 – 11.

14 K tomu viz Průvodce náhradní rodinnou péčí č. 2/2013, s. 11 – 12, kde pěstounka popisuje, jak sama o své vůli navázala kontakt s matkou, která byla ve výkonu trestu odnětí svobody. Posléze dítě vozila do věznice na návštěvy, po propuštění matky z vězení umožňuje kontakt dítěte s matkou, a to i formou víkendových a prázdninových pobytů. S matkou běžně komunikuje, dokonce společně vedly dítě do první třídy.

Vyhodnocení zabezpečení náhradní péče o nezletilou Adélu

Vzhledem k výše uvedenému musím dále uvést, že vyhledání a zprostředkování dlouhodobé pěstounské péče ze strany zainteresovaných orgánů státní správy Adéle v dané situaci pokládám za zcela nevhodné a nesprávné řešení. Perspektiva převzetí péče o Adélu rodiči byla a je stále velmi vysoká. Tomu samozřejmě napomáhá i velmi dobrý vztah a kooperace mezi přechodnou pěstounkou a rodiči, kterou hodnotím jako velmi pozitivní. Dobrá spolupráce mezi pěstouny a rodiči by měla být vždy základem fungující pěstounské péče, která je v zájmu dítěte. Naopak nespolečná, či snad dokonce antipatie a antagonismus mezi dítěti nejbližšími osobami (na jedné straně jeho rodiči a na straně druhé jeho každodenními pečovateli), je mu vždy ke škodě.

Dle mého názoru pěstounská péče na přechodnou dobu v případě Adély přesně naplňovala svůj účel, jímž je poskytnout prostor a podporu rodičům, aby mohli jednak zlepšit a stabilizovat své poměry, a zároveň rozvíjet a prohlubovat vzájemný vztah s dcerou formou častého a kvalitního kontaktu. Jednalo se de facto o pěstounskou péči s výraznou účastí rodičů, což by měl být v obdobných případech ideální model fungování pěstounské péče. Je pak zcela zarážející, že pěstounce na přechodnou dobu dokonce zainteresované orgány státní správy vytýkají, že Adéle umožňovala častý kontakt s rodiči, tedy častější, než by tyto orgány byly ochotny připustit nebo než jimi bylo doporučeno, byť rodiče v kontaktu s dcerou nebyli rozhodnutím soudu nikterak omezeni, a nebyly pro to tedy dány žádné důvody. Pěstounka na přechodnou dobu naopak dle mého názoru ve věci vystupovala velmi profesionálně. Jednak tím, že rodičům poskytovala a nadále poskytuje podporu, jednak umožňováním realizace pro Adélu vhodného a přínosného kontaktu s rodiči ve vhodné formě i intenzitě. Za zcela pochopitelné naopak pokládám to, že jakožto pěstounka na přechodnou dobu sama nežádala o svěření Adély do dlouhodobé péče, neboť by tím opět vystoupila ze své profesionální role, kdy pěstoun na přechodnou dobu by správně neměl usilovat o svěření dítěte do dlouhodobé péče. Jeho primárním úkolem má být totiž podpora navrácení dítěte do péče rodiny. Pěstounka na přechodnou dobu byla koneckonců vedena i snahou ze své pozice nezasahovat do procesu zprostředkování náhradní rodinné péče ze strany zainteresovaných orgánů státní správy, což by jí také nemělo být kladeno k tíži.

K výše uvedenému dodávám, že jsem uskutečnila rozhovor s pěstounkou na přechodnou dobu, v němž jsem se dotázala, jak by přistupovala k potenciální budoucí situaci, kdy by po skončení případného dalšího svěření Adély do její přechodné pěstounské péče nebyla Adéla opětovně svěřena do péče rodičů. Paní F. k tomu jednoznačně uvedla, že by za takové situace požádala o dlouhodobou pěstounskou péči o Adélu, aby již Adéla nemusela znovu měnit osobu pečovatele, a vzdala by se tedy své pozice přechodné pěstounky. Adéla je navíc již navázána i na širší rodinu F., tudíž by zde v případě potřeby byla zajištěna podpora i v rámci širší rodiny.

V této souvislosti poznamenávám, že jsem si nadále vědoma výše uvedeného principu vázajícího se k institutu přechodného pěstounství, dle něhož by takovýto pěstoun neměl primárně směřovat k získání opatrovaného dítěte do dlouhodobé péče. Za těchto specifických okolností bych nicméně takový přístup přechodné pěstounky nepovažovala za neprofesionální. Byl by totiž veden nejlepším zájmem Adély, jímž je podpora a prohlubování jejího vztahu s biologickými rodiči za současného zajištění stabilního

výchovného prostředí, pokud možno bez dalších změn hlavní pečující osoby. Co se týče opakování pěstounské péče na přechodnou dobu, komentářová literatura k zákonu o sociálně-právní ochraně dětí takový postup ve výjimečných případech s ohledem na zájem dítěte připouští¹⁵.

V neposlední řadě mě při mých úvahách vedlo i hodnocení situace klinickou psycholožkou Mgr. Kateřinou Krebsovou (viz její zpráva ze dne 29. 3. 2018), která jednoznačně nedoporučila další změnu pečující osoby o Adélu nejméně do jejího věku tří let¹⁶. Je přitom zřejmé, že s ohledem na délku trvání pěstounské péče na přechodnou dobu je onou stabilní pečovatelkou pro Adélu v současné době paní F.

S ohledem na všechny shora uvedené skutečnosti jsem tedy názoru, že nejvhodnějším řešením v zájmu Adély by bylo její setrvání v péči přechodné pěstounky paní F., v jejíž péči byla za svůj život po nejdelší dobu (a to 13 měsíců), má k ní navázanou silnou vazbu a zároveň je v její péči podporována její silná vazba i na rodiče.

Za nevhodné a zájmu nezletilé Adély nevyhovující řešení naopak považuji její svěření do péče dlouhodobých pěstounů, neboť z okolností případu vyplývá jednoznačná tendence zainteresovaných orgánů státní správy v tomto případě maximálně omezovat kontakty Adély a jejích rodičů a primárně směřovat k dlouhodobému ponechání Adély v péči dlouhodobých pěstounů.

III. Závěrečný návrh

Z důvodů výše uvedených navrhuji, aby Ústavní soud **ústavní stížnosti vyhověl**.

Brno 2. srpna 2018

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(elektronicky podepsáno)

15 MACELA, Miloslav, KŘÍSTEK, Adam, TRUBAČOVÁ, Klára, ZÁRASOVÁ, Zuzana, Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 341 – 342, ISBN 978-80-7478-727-0.

16 Cituji závěrečné doporučení: „Vzhledem k předchozím separacím bych volila pro upravení emocionálního vývoje dítěte spíše pokračování v budování pevnější a bezpečnější vazby s pěstouny (rozuměj pěstouny na přechodnou dobu) pro trvalou schopnost navazování a vytvoření vztahů děvčátka, což se děje podle psychoanalytické teorie do 3 let věku dítěte. Pokud by posléze rodinu opustilo a odešlo do péče trvalých pěstounů nebo rodičů, volila bych dobu po třetím roce děvčátka s dostatečnou přípravou a možným kontaktem s původními pěstouny.“